

Obywatelstwo w UE: Prawa, obowiązki i udział w życiu gospodarczym

Wprowadzenie

Obywatelstwo w Unii Europejskiej wykracza poza poczucie przynależności narodowej - odzwierciedla współdzielone wartości, takie jak demokracja, równość i prawa człowieka. Zapewnia takie prawa, jak swobodne przemieszczanie się, prawo do pobytu, zatrudnienia i ochrony konsumenta w obrębie państw członkowskich, zachęcając przy tym do aktywnego udziału w życiu całego społeczeństwa. Oprócz niesienia korzyści ekonomicznych, obywatelstwo UE sprzyja zaangażowaniu obywatelskiemu, w tym głosowaniu i uczestnictwu w procesach demokratycznych zarówno na szczeblu krajowym, jak i europejskim. Łączy ono osobistą wolność z odpowiedzialnością zbiorową obrazując, jak codzienne wybory - dotyczące miejsca zamieszkania i pracy - wpływają na szersze zasady demokratyczne. Zrozumienie tych praw i obowiązków pozwala obywatelom kształtować bardziej integracyjną, demokratyczną i silną Europę.

Kluczowe pojęcia i definicje

- ◆ **Obywatelstwo UE:** Status prawny przyznawany automatycznie obywatelom państw członkowskich UE, wprowadzony w życie na mocy Traktatu z Maastricht (1993). Poza obywatelstwem krajowym, UE zapewnia dodatkowe prawa, takie jak swoboda przemieszczania się i udział w wyborach UE.
- ◆ **Swoboda przemieszczania się:** Prawo, obowiązujące w przypadku obywateli UE, do podróżowania, mieszkania, uczenia się oraz pracy w każdym z krajów członkowskich UE, bez konieczności ubiegania się o wizę lub pozwolenie na pracę.

- ◆ **Prawo do pobytu:** Prawo, obowiązujące w przypadku obywateli UE, do pobytu w dowolnym kraju członkowskim UE pod określonymi warunkami (np. zatrudnienie, nauka lub posiadanie wystarczających środków).
- ◆ **Prawo do pracy:** Możliwość poszukiwania zatrudnienia lub założenia firmy w dowolnym kraju członkowskim bez obaw o dyskryminację na podstawie narodowości.
- ◆ **Prawa konsumenta w UE:** Ochrona przyznana konsumentom, w tym bezpieczeństwo produktów, uczciwy handel i prawo do informacji przy zakupie towarów lub usług w ramach UE.
- ◆ **Jednolity rynek:** Zintegrowany rynek, który umożliwia swobodny przepływ towarów, usług, kapitału i osób w obrębie UE, pozwalając przedsiębiorstwom i konsumentom na swobodne działanie ponad granicami.
- ◆ **Odpowiedzialność obywatelska:** Obowiązek angażowania się obywateli w procesy demokratyczne, przestrzeganie prawa, wnoszenie wkładu w życie społeczne (np. poprzez wolontariat, płacenie podatków) oraz promowanie spójności społecznej.
- ◆ **Aktywne obywatelstwo:** Aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i politycznym, od udziału w wyborach i inicjatywach społecznych po angażowanie się w debaty publiczne i działania rzecznicze.
- ◆ **Udział obywateli w życiu politycznym:** Zaangażowanie obywateli w procesy decyzyjne na szczeblu lokalnym, krajowym i unijnym w celu zapewnienia, że polityka i przepisy prawne odzwierciedlą wolę obywateli.
- ◆ **Wartości UE:** Podstawowe zasady zapisane w traktatach UE, w tym poszanowanie praw człowieka, wolności, demokracji, równości i praworządności.

Przykłady z życia

- ◆ **Program Erasmus+ jako przykład swobody przemieszczania się i pracy**
Erasmus+ to inicjatywa UE wspierająca wymianę studentów, szkolenia i staże zagraniczne. Od 1987 r. (pierwszy program Erasmus) ponad 13 milionów osób

studiowało lub odbyło szkolenie za granicą dzięki możliwościom, jakie oferuje ten program. Na przykład polski student studiujący w Hiszpanii nie tylko korzysta z mobilności finansowanej przez UE, ale także korzysta z prawa do życia i pracy w innym kraju UE bez ograniczeń.

◆ **Solidarność i odpowiedzialność obywatelska w UE – Wolontariat w ramach Europejskiego Korpusu Solidarności (EKS)**

Europejski Korpus Solidarności zrzesza młodych ludzi z całej UE, aby budować społeczeństwo bardziej sprzyjające włączeniu społecznemu, wspierać osoby znajdujące się w trudnej sytuacji i reagować na wyzwania społeczne. Oferuje inspirujące i wzmacniające doświadczenie dla młodych ludzi, którzy chcą pomagać, uczyć się i rozwijać. Uczestnicy Europejskiego Korpusu Solidarności wyznają wartości solidarności, poszanowania godności ludzkiej i praw człowieka oraz wierzą w promowanie sprawiedliwego i egalitarnego społeczeństwa, w którym dominują pluralizm, brak dyskryminacji, tolerancja, sprawiedliwość, solidarność i równość.

◆ **Mobilność pracowników i sprawiedliwe traktowanie – Portal pracy EURES**

Usługi sieci EURES są publicznie dostępne i skierowane do osób bezrobotnych i poszukujących pracy, zainteresowanych wyjazdem do innego państwa członkowskiego w celu podjęcia zatrudnienia, oraz do pracodawców pragnących zatrudnić pracowników z innych państw członkowskich UE lub EFTA. Na przykład pielęgniarka z Rumunii znajduje zatrudnienie w Szwecji za pośrednictwem EURES, korzystając z równych praw pracowniczych i przyczyniając się do rozwoju gospodarki kraju przyjmującego.

◆ **Demokracja uczestnicząca – Europejska inicjatywa obywatelska (EIO)**

Europejska inicjatywa obywatelska to sposób, w jaki Ty i inni Europejczycy możecie aktywnie uczestniczyć w kształtowaniu polityki UE. Jeśli chcesz, aby UE podjęła działania w konkretnej sprawie, możesz zainicjować inicjatywę obywatelską wzywającą Komisję Europejską do przedstawienia wniosku dotyczącego nowego aktu prawnego UE w tej sprawie. Aby inicjatywa została rozpatrzona przez Komisję, należy zebrać podpisy 1 miliona popierających ją obywateli z całej UE. Na przykład w 2012 r. inicjatywa

„Right2Water” zebrała 1,8 mln podpisów z całej UE, co doprowadziło do wprowadzenia nowych polityk dotyczących dostępu do czystej wody.

Dane i statystyki

Populacja

Według **Eurostat**, 1 stycznia 2024 r. Unię Europejską zamieszkiwało 449 milionów osób. Najbardziej ludnymi krajami UE były:

- ◆ Niemcy (83,4 mln, 19% ogółu UE)
- ◆ Francja (68,4 mln, 15%)
- ◆ Włochy (58,9 mln, 13%)
- ◆ Hiszpania (48,6 mln, 11%)
- ◆ Polska (36,6 mln, 8%)

Te 5 krajów stanowiło łącznie 66% populacji UE. Na drugim końcu rankingu, najmniej ludnymi krajami UE były:

- ◆ Malta (563 000 mieszkańców, co stanowi 0,1% całkowitej liczby ludności UE),
- ◆ Luksemburg (672 000, również 0,1%),
- ◆ Cypr (934 000, 0,2%).

Obywatele UE posiadają swobodę przemieszczania się i prawo do pobytu w dowolnym kraju członkowskim UE. Największą grupą obywateli UE mieszkających w innych krajach UE jako cudzoziemcy w dniu 1 stycznia 2024 r. byli obywatele rumuńscy (3,1 mln, czyli 22% z 13,9 mln obywateli UE mieszkających w innym kraju UE jako cudzoziemcy), a następnie obywatele włoscy i polscy (po 1,5 mln, czyli 11%).

Obywatelstwo

Według **Eurostat**, w 2023 roku, kraje UE przyznały obywatelstwo ponad 1,1 mln osób, które miały miejsce zamieszkania na terytorium UE, co stanowi wzrost o 6,1% w porównaniu z 2022 r.

Większość obywatelstw została przyznana przez:

- ◆ Hiszpanię (240 200; 22,9% ogółu UE),
- ◆ Włochy (213 600; 20,3% ogółu UE),
- ◆ Niemcy (199 800; 19,0%),
- ◆ Francję (97 300; 9,3%),
- ◆ Szwecję (67 800; 6,5%).

W 2023 r. Syryjczycy, Marokańczycy i Albańczycy znajdowali się w pierwszej trójce pod względem uzyskiwania obywatelstwa krajów UE.

Erasmus i Erasmus+

Według **Erasmus-plus**, w latach 1987-2013, w programie Erasmus wzięło udział około 7,1 mln osób. W latach 2014–2023 kolejne 8,5 mln osób skorzystało z programu Erasmus.

Wyzwania i kontrowersje

◆ Brak równego dostępu do praw

Nie wszyscy obywatele UE są w pełni świadomi swoich praw lub napotykają administracyjne i językowe bariery podczas ich egzekwowania. Istnieje przekonanie, że obywatelstwo UE przynosi korzyści głównie osobom mobilnym lub lepiej wykształconym. Dlatego też **raport o obywatelstwie UE z 2020 r.** koncentruje się na podnoszeniu świadomości w zakresie praw poprzez kampanie informacyjne, takie jak portal „Your Europe”. Jednocześnie UE stara się uprościć narzędzia internetowe i usługi wielojęzyczne, takie jak EURES lub Europejska tożsamość cyfrowa.

◆ Brak równości społecznej i ekonomicznej

Mobilność pracowników może powodować „drenaż mózgów” w niektórych krajach. Oznacza to, że wykwalifikowani pracownicy opuszczają wschodnie kraje UE i przenoszą się do krajów zachodnich, co prowadzi do zaburzeń równowagi gospodarczej i spowolnienia rozwoju biedniejszych regionów. W związku z tym fundusze polityki spójności UE wspierają tworzenie miejsc pracy i rozwój w regionach słabiej rozwiniętych oraz inwestycje w szkolenia, aby zrównoważyć umiejętności w całej UE.

◆ **Luka w demokracji uczestniczącej**

Niektórzy obywatele czują się odizolowani od instytucji UE i uważają, że proces decyzyjny UE jest zbyt odległy lub zbyt złożony. Dlatego właśnie **Europejska inicjatywa obywatelska** umożliwia im bezpośrednie zgłaszanie wniosków legislacyjnych.

◆ **Migracja i obywatele spoza UE**

Rozróżnienie między prawami obywateli UE a obywatelami państw trzecich często wywołuje kontrowersje, zwłaszcza podczas kryzysów uchodźczych lub migracyjnych, co prowadzi do szerokiej debaty: Czy obywatelstwo UE powinno ewoluować w kierunku szerszej koncepcji „opartej na miejscu zamieszkania”, czy też pozostać ściśle powiązane z obywatelstwem państw członkowskich? Jak zreformować politykę azylową i migracyjną, zapewniając sprawiedliwość przy jednoczesnej ochronie rynków pracy UE i spójności społecznej.

◆ **Brexit i obywatelstwo UE**

Brexit pokazał w jaki sposób obywatele UE mogą utracić swoje prawa, kiedy jedno z państw członkowskich się wycofuje. Poruszył również kwestię, czy obywatelstwo UE powinno być stałe i niezależne od członkostwa danego kraju.

◆ **Kryzys na rynku nieruchomości**

Europa zmaga się z pogłębiającym się kryzysem na rynku nieruchomości, który w nieproporcjonalny sposób dotyka gospodarstwa domowe o niskich dochodach i najemców. Dostępność nieruchomości: W wielu krajach europejskich coraz więcej gospodarstw domowych przeznacza ponad 40% swoich rozporządzalnych dochodów na koszty mieszkaniowe – próg ten określa się mianem „nadmiernego obciążenia kosztami mieszkaniowymi”.

Zasoby i dodatkowe informacje

- ✦ European Commission. (2025). *Social protection & social inclusion*. Employment, Social Affairs and Inclusion. https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/social-protection-social-inclusion_en
- ✦ Eurostat. (2024). *Methodology - Income and living conditions*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/methodology>
- ✦ The Federalist. (1995). *Citizenship in the European Union*. The Federalist – Political Revue, Year XXXVII(3), 191. <https://www.thefederalist.eu/site/index.php/en/notes/2078-citizenship-in-the-european-union>
- ✦ European Commission. (2025). *Consumer rights and complaints*. https://commission.europa.eu/live-work-travel-eu/consumer-rights-and-complaints_en
- ✦ European Commission. (2025). *Guide to EU citizenship - Rights and opportunities [PDF]*. https://commission.europa.eu/document/download/c0441a72-c5c0-40d0-900f-c8af7d9b1a04_en?filename=Guide+to+EU_citizenship_EN_0.pdf
- ✦ Maastricht University. (2025). *EU Citizenship: Rights and Remedies in EU Law*. <https://www.studeersnel.nl/nl/course/maastricht-university/eu-citizenship-rights-and-remedies-in-eu-law/7120007>
- ✦ e-Medine. (2019). *EU Citizen rights and duties*. <https://e-medine.org/eu-citizen-rights-and-duties/>
- ✦ Shaelou, S. L., & Razmetaeva, Y. (2023). Challenges to Fundamental Human Rights in the age of Artificial Intelligence Systems: shaping the digital legal order while upholding Rule of Law principles and European values. *ERA Forum*, 24(4), 567–587. <https://doi.org/10.1007/s12027-023-00777-2>
- ✦ Mantu, S. & Minderhoud, P. (brak daty). *EU Citizenship And Social Rights: Inclusion Or Exclusion? Chapter 18*. In *Centre for Migration Law Working*

Papers (pp. 298–299).

<https://cmr.jur.ru.nl/cmr/docs/Mantu.Minderhoud.CH18.pdf>

- ✦ Harris, R. (2022). The politics of the rule of law in the EU polity. In *Palgrave studies in European Union politics*. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-97367-4>
- ✦ Kostakopoulou, T. (2024). *Citizenship, identity and immigration in the European Union. Between past and future*. Manchester University Press. <https://doi.org/10.7765/9781526185846>
- ✦ Balibar, E. (2024). Is European citizenship possible? Reclaiming democracy in the age of global crises (pp. 213–226). In *Routledge eBooks* (str. 213–226). <https://doi.org/10.4324/9781003572923-16>
- ✦ Gora, A., & De Wilde, P. (2020). The essence of democratic backsliding in the European Union: deliberation and rule of law. *Journal of European Public Policy*, 29(3), 342–362. <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1855465>
- ✦ Krastev, I. (2011). The Age of Populism: Reflections on the self-enmity of democracy. *European View*, 10(1), 11–16. <https://doi.org/10.1007/s12290-011-0152-8>
- ✦ Garcia, M.J. (2022). Citizen Participation in Law-Making in the European Union. In *Handbook of Research on Digital Transformation Management and Tools*. (p. 12). <https://www.igi-global.com/chapter/citizen-participation-in-law-making-in-the-european-union/311945>
- ✦ Seeleib-Kaiser, M. (2018). EU citizenship, duties and social rights. In *IMISCOE research series* (pp. 231–234). https://doi.org/10.1007/978-3-319-89905-3_40
- ✦ EU@School project. (2023). *Module 3 - Policies of the European Union*. <https://www.euatschool.eu/module3>
- ✦ EU@School project. (2023). *Module 5 - EU Values and EU Citizenship*. <https://www.euatschool.eu/module5>

Filmy

- ✦ EUdelegationUK. (22 marzec, 2018 r.). *Video about your EU citizenship rights: live, work, study and vote in any EU country*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Br8x1hMhsm4>

- ✦ Escola Secundária Manuel Cargaleiro. (2018, May 19). *Rights and duties of the European citizen*. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=aMOKfrV_dLw
- ✦ European Parliament. (2017, April 4). *Your EU citizenship rights*. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=4Qz4yqM6NXM>
- ✦ PortaleItaly. (2024, October 23). *The incredible benefits of EU citizenship explained!* YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=RHv42olFnwo>
- ✦ EU Justice and Consumers. (2012, January 20). *Your rights as a European*. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=_saAJy-IRWA

Źródła dostępne na dzień 15 września 2025 r.

**Dofinansowane przez
Unię Europejską**

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Kod projektu: KA220-YOU-000286883